

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ  
ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ  
«ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**



**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ**  
**Всеукраїнської науково-практичної конференції**  
**«Суспільство, наука, освіта:**  
**актуальні дослідження, теорія та практика»**  
*(23-24 листопада 2023 року)*

**ВИПУСК 20**

**Біла Церква**  
**2023**

*Рекомендовано до друку  
Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління  
Вищого навчального закладу  
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»  
(протокол № 4 від 29 грудня 2023 р.)*

### **Редакційна колегія:**

- Новак Я. В.** Білоцерківський інститут економіки та управління  
Університету “Україна”, кандидат юридичних наук, доцент
- Пономаренко Т. І.** Білоцерківський інститут економіки та управління  
Університету “Україна”, доктор філософії у галузі психології
- Романченко І. Г.** Білоцерківський інститут економіки та управління  
Університету “Україна”, кандидат історичних наук
- Пасічник Н. С.** Білоцерківський інститут економіки та управління  
Університету “Україна”, кандидат історичних наук, доцент
- Сидоренко В. В.** Білоцерківський інститут економіки та управління  
Університету “Україна”, кандидат юридичних наук, доцент

Збірник наукових статей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика» (Біла Церква, 23-24 листопада 2023 р.) / за заг. ред. Я. В. Новака. Біла Церква : Білоцерківський інститут економіки та управління, 2023. Вип. 20. 154 с.

**Ключові слова:** структурна модель бібліотечного фонду, тематико-типологічне моделювання бібліотечного фонду, технологія моделювання бібліотечного фонду, моделювання бібліотечного фонду, науково-дослідна робота бібліотек, бібліотекознавство, фондознавство, бібліотечна діяльність, бібліотечні фонди.

### **Summary**

The content and features of the structural model of the library fund, as well as some factors affecting its formation, are highlighted. The purpose, features of use and main types of structural models of the library fund are characterized. The main stages of the creation and specifics of the development of the structural model of the library fund are analyzed. The importance of its development in the processes of formation and completion of the library fund is revealed.

**Keywords:** structural model of the library fund, thematic and typological modeling of the library fund, library fund modeling technology, library fund modeling, scientific research work of libraries, library science, fund science, library activities, library funds.

**УДК 37.034**

**Столяренко Олена Вікторівна,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
Вінницький державний педагогічний  
університет імені Михайла Коцюбинського  
**Столяренко Оксана Василівна,**  
доцент, Вінницький національний  
технічний університет  
**Магас Людмила Миколаївна,**  
старший викладач, Вінницький  
національний технічний університет

## **СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

**Постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження соціокультурних аспектів виховання студентської молоді зумовлене демократичними, інтеграційними процесами, стимулює підвищення вимог щодо якості підготовки та рівня вихованості майбутніх фахівців. Науково-технічний прогрес не зменшив кількості проблем, які стоять перед людством, але переконливо довів, що розв'язання багатьох із них можливе лише у процесі змін самої людини. Проблема виховання толерантності стала однією із найбільш актуальних у сучасному світі. Утвердження принципів і норм толерантності є необхідною умовою взаєморозуміння між людьми, взаємодії, злагоди, згуртування і консолідації суспільства.

Завдяки дотриманню вимог Болонської угоди, молодь сьогодні характеризується високим рівнем мобільності, міжкультурних контактів і комунікацій, міжнародних відносин і стосунків. У зв'язку з тим, що у

зкладах вищої освіти за контрактом навчаються громадяни, вихідці із країн Африки, Азії, Латинської Америки, майбутні спеціалісти стикаються з труднощами в процесі спілкування з ними, не володіють навиками міжособистісної взаємодії. Тому особливого значення набуває виховання толерантності й інших гуманістичних цінностей. У багатьох студентів дещо знижена увага до політичного життя країни, їх менше хвилюють філософські та моральні проблеми. Для них характерні прагматичні інтереси, індивідуалістичні та егоїстичні настрої, а також прояви агресивності, зневаги стосовно до тих, хто відрізняється ходом своїх думок, дотриманням інших звичаїв і традицій. Студенти мають поверхові уявлення про таку особистісну рису, як товариськість, їм важко вступити в діалог з малознайомою людиною, під час міжособистісної взаємодії вони націлені на предмет спілкування, а не на особистість співрозмовника. Здобувачам властиві аергічність (вузькість кола спілкування, відсутність бажання контактувати з іншими людьми, прагнення займатися своїми справами, заглиблюватися у віртуальний світ комп'ютерних мереж); предметність спілкування, незалежність від групової думки, зорієнтованість тільки на себе, конфліктність. Висловлені міркування доводять, що виховання студентської молоді є невідкладним завданням педагогічної теорії й практики. Воно має здійснюватися на фоні різних соціокультурних аспектів з урахуванням усіх факторів зовнішнього середовища, інтеграційних і глобалізаційних процесів.

**Аналіз останніх наукових досліджень з даної проблематики.** Моральне становлення особистості, підготовка до активної, творчої, професійної діяльності, виховання порядності, щирості в людських стосунках є важливим завданням Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної стратегії розвитку освіти в Україні, Указу Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти України». Напрямами державної політики в галузі виховання студентської молоді стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції національного виховання, дослідженнях НАПН України (І. Бех, С. Гончаренко, В. Кремень, О. Сухомлинська). Закладена в них методологія виховання надає пріоритет різнобічно розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості відповідно до гуманістичних і національних цінностей. Це актуалізує гуманістичні аспекти вузівської підготовки майбутнього фахівця в контексті оптимальної самореалізації його морально-особистісного потенціалу. Адже від рівня сформованості гуманістичних цінностей залежить результативність подальшої професійної діяльності, що вплине на ефективність розвитку тієї чи іншої виробничої сфери, економіки загалом.

Виховна робота у закладі вищої освіти створює для молодого спеціаліста додатковий резерв особистісного самотворення: він повинен оволодіти навиками професійної взаємодії із суб'єктами виробничого процесу, із членами соціуму загалом, на основі послідовної й глибоко усвідомленої поваги до іншого, толерантності.

Толерантність як складне інтегративне утворення науковці розглядають у загальній стратегії розвитку особистості (І. Бех, М. Ліпман, К. Роджерс). Орієнтири морального виховання молоді в цьому напрямку запропонували класики педагогічної думки (Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, М. Монтессорі, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Френе, Р. Штайнер). Про те, що до означеної проблеми інтерес значно підвищився свідчать результати

досліджень, захищених в Україні лише за останнє десятиліття кандидатських дисертацій (М. Андрєєв, Л. Бернадська, О. Волошина, О. Грива, А. Гусєв, О. Зарівна, Е. Койкова, І. Кушніренко, О. Орловська, Ю. Попик).

**Метою** статті є доведення того, що соціокультурні аспекти у підготовці майбутнього фахівця виступають стратегічним орієнтиром формування у молодій людини навиків толерантної міжособистісної взаємодії, комунікативних здібностей, гуманістичних взаємин.

**Виклад основного матеріалу.** У процесі теоретичного обґрунтування проблеми гуманістичного виховання студентської молоді важливе місце займала опора на концептуально-методологічні засади досліджуваної проблеми, розроблені провідними українськими ученими: людиноцентризм в освіті В. Кременя, як напрям розвитку духовності нації; соціокультурні домінанти, які, на думку О. Сухомлинської, визначають тип соціальності, що залежить від рівня техніко-економічного розвитку; соціально-класову стратифікацію суспільства; етнонаціональну диференціацію; багатоманітність світоглядних орієнтацій, детермінованих релігійними, ідейними, філософськими, науковими установками; антропологічний підхід, що набуває дедалі ширшої популярності і застосовується, на думку М. Богуславського, у розрізі розвитку педагогічної думки в контексті вивчення людини як особистості; концепція становлення особистості в системі «індивід – суспільство» В. Муляра; інваріанти ціннісного ставлення до людини І. Беха; філософська концепція «педагогіки добра» І. Зязюна.

Що стосується соціокультурних аспектів, то кожна історична епоха пропонувала своє бачення феноменів гуманістичних взаємин, толерантності, проте широкого визнання та усвідомлення вони набули наприкінці 90-х років ХХ ст., що характеризується кардинальною зміною як свідомості так і укладу життя. Окремі аспекти цих явищ досліджуються і в наш час. Загальнонаукові й медичні особливості толерантності у своїх дисертаціях висвітлили С. Варгачий (2005), А. Гусєв (2009), М. Кирилюк (2005). Суспільно-політичні питання, пов'язані з формуванням гуманістичних якостей вивчали І. Кушніренко (2008), О. Тарасішина (2008), Лі Же (2010), В. Логвинчук (2007). Підходи до виховання толерантності у молодих людей, студентів різних спеціальностей в нових соціокультурних умовах відображені у дисертаціях Т. Білоус (2004), О. Гриви (2008), О. Зарівної (2008), Ю. Попика (2008). Про важливість комунікативності для педагогів стверджують у своїх дисертаціях М. Андрєєв (2010), А. Скок (2007).

Аналіз зарубіжних і вітчизняних досліджень дає підстави зробити висновок про неможливість представити однозначну дефініцію толерантності, як однієї з найважливіших якостей для гуманістичних взаємин. У сучасному психолого-педагогічному дискурсі є різні підходи до пояснення її змісту: гуманістичний, діалогічний, особистісно зорієнтований. З гуманістичного погляду толерантність – це цінність, активна життєва позиція особистості, яка з повагою ставиться до поглядів людей іншого культурного, національного, релігійного або соціального середовища [2]. Поряд з усвідомленням впливу на поведінку зовнішніх умов чи факторів і внутрішніх характеристик важливою є усвідомлена активність людини, її самовизначення в конкретній життєвій ситуації. У нашому розумінні «толерантність студентів закладів вищої освіти» це складна багаторівнева та багатокомпонентна якість, сутність якої полягає в ціннісно-усвідомленій психічній інтра- та інтерактивності, що виявляється в рефлексивності студентів (здатності до усвідомленого розуміння власної особистості і поваги

до неї) і їхній соціальній перцепції (визнанні, розумінні і прийнятті іншої людини); і можлива лише за умови здатності до емоційної чуйності (емпатії), самоконтролю та емоційної стійкості як запоруки продуктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці й конструктивного діалогу; і виступає невід'ємним атрибутом майбутньої професійної діяльності і активної життєвої позиції. Методологічну основу толерантності у даному контексті становлять ідеї гуманістичної та екзистенційної психології М. Бубера, Л. Бінсвангера, Дж. Бьюдженталя, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерса, В. Франкла, засновників психології прощення Р. Аль-Мабука, Р. Енрайта, М. Сантоса.

Людина живе у суспільстві, де поряд знаходяться інші. Нерідко виникають ситуації, коли одна свобода нерідко вимагає реалізації лише через підкорення іншої, одна воля суперечить іншій. Тому людство винайшло і сформулювало відповідні регулятивні механізми. Одним з найбільш ефективних є мораль. Вона допомагає людині обрати варіант вибору духовних цінностей і відповідної поведінки саме тому, що вона спирається на совість – моральне почуття, в якому виявляється самооцінка особою відповідності її дій, прийнятим у суспільстві і перетвореним у переконання нормам моральності [4]. Поступаючись совістю, людина втрачає людяність, особистість, суспільну значущість. Совість репрезентує всі почуття людини, вона – їхній «голос». «Муки совісті» повертають особистість до людяності, зумовлюють відвернення помилкового вибору. І все ж навіть совісності іноді не вистачає для правильності вибору сенсожиттєвих цінностей. Ж.-П. Сартр описує ситуацію вибору, коли юнак, з одного боку, має йти захищати батьківщину від ворогів, а разом з тим – піклуватись про стареньку, німечну матір, яка без його допомоги помре. Ж.-П. Сартр говорить, що кожен з варіантів має право на існування як такий, що здійснюється по-совісті. Але ж, коли ми обираємо один, як бути з іншим? Отже, совісті буває недостатньо. Потрібний життєвий досвід, народна мудрість, високий рівень розуму, зрештою, рішучість, воля, і багато чого іншого. У конфліктній ситуації можуть вистояти, перемогти лише моральна мудрість, поєднання совісті і розуму, єдність вимог моральної та соціальної доцільності. Саме тому моральне виховання спрямоване на формування людяності, совісності, моральної та гуманістичної спрямованості думки, є одним з найфундаментальніших чинників, що зумовлює свободу вибору духовних цінностей, підказує людині відповідний варіант, зумовлює правильність вільних виборів різних людей в єдиному соціокультурному середовищі. Особистість, її внутрішній світ та самосвідомість не існують і не можуть існувати поза конкретною системою суспільних відносин, способу життя, ситуації, збігу обставин, в сукупності суперечливого плетива яких людина здійснює той чи інший вибір. Людина – продукт суспільного історичного розвитку і його суб'єкт. Тому теоретичну модель гуманістичного суспільства ми уявляємо як таку, в центрі якої знаходиться людина [1]. Цей висновок лишається незаперечним незалежно від теоретичних, побутових та ідеологічних доміант суспільного розвитку. Усілякі інші засади теоретичної моделі суспільства (в центрі суспільного життя можна поставити Бога, державу, клас, абсолютну ідею) приречені. Звідси – актуальність ціннісного ставлення до людини, яка, як і ти, заслуговує на повагу [3].

Усього дослідженням було охоплено 114 осіб. Студентів експериментальних груп – 56, контрольних – 58 чоловік.

Після відповідних розрахунків ми визначили, що 14,8 % респондентів мають високий рівень вихованості толерантності, у 46,1% – середній і в 39,1% – низький. Загалом, високий рівень когнітивного компоненту виражений у 15,2% студентів, емоційно-вольового – у 16,5%, а практичного – у 14,1% респондентів. Середній рівень за когнітивним критерієм ми діагностували у 49,5% респондентів, емоційно-вольовим - у 47,8%, 44,4% – за практичним. Низький рівень розвитку толерантності ми виявили у 35,3% респондентів за когнітивним компонентом, 35,7% за емоційно-вольовим та у 41,5% за практичним критерієм.

Узагальнення результатів свідчить, що домінують показники середнього та низького рівнів сформованості толерантності у студентів вищих, що зумовлює потребу визначення педагогічних умов її виховання та розробку експериментальної програми, яка могла б сприяти цьому.

Тому на одному з етапів у процесі дослідницької роботи нами були визначені педагогічні умови виховання толерантності в студентів закладів вищої освіти, які передбачають організацію суб'єкт-суб'єктної особистісно зорієнтованої міжособистісної взаємодії і створення в академічних групах атмосфери колективного співробітництва та довіри; оптимізацію взаємин за рахунок розвитку у вихованців здатності до розуміння і прийняття власної особистості (рефлексивності) та стійкості до зовнішніх негативних впливів (емоційної стабільності); активізацію зусиль, спрямованих на розвиток здатності студентів до прийняття іншої людини, емпатії та асертивності [2, 3]. Дієвими факторами, важелями досягнення окресленої мети є сукупність спеціальних організаційних заходів, що в нашому дослідженні передбачають застосування розробленої методики й такої форми виховної роботи як семінар-тренінг «Потік соціальних умінь міжособистісної взаємодії», що включає традиційні та інноваційні інтерактивні методи виховання (дискусія, серендипіті, рольові та ділові ігри (моделювання), діалогова взаємодія, аналіз ситуацій морального вибору, соціодрама), з допомогою яких ми досягли підвищення рівня готовності до гуманістичної міжособистісної взаємодії студентів. Це знайшло свій вияв у кращому розумінні різних аспектів і сутності гуманістичних рис особистості, оволодіння усіма групами вмінь, що впливають із структури міжособистісної толерантності.

**Висновки.** Найбільшим надбанням наукового пошуку було те, що нами було уточнено й обґрунтовано ключове поняття «толерантність студентів закладів вищої освіти» як ціннісно-усвідомлена психічна інтра- та інтерактивність, що виявляється в рефлексивності студентів (здатності до усвідомленого розуміння власної особистості, поваги до неї), їхній соціальній перцепції (визнанні, розумінні і прийнятті іншої людини); і можлива лише за умови здатності до емоційної чуйності (емпатії), самоконтролю та емоційної стійкості як запоруки продуктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці й конструктивного діалогу; і виступає невід'ємним атрибутом майбутньої професійної діяльності і активної життєвої позиції. Ми розвинули ідеї, які стосуються розробки ефективної моделі виховання толерантності студентів закладів вищої освіти. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні і впровадженні авторської методики виховання толерантності в студентів закладів вищої освіти на основі алгоритмізації відпрацювання кожного уміння, визначеного програмою запропонованого нами семінару-тренінгу «Потік соціальних умінь толерантної взаємодії».

Багато аспектів у цьому напрямку досліджено, але разом із тим доводиться констатувати, що проблему формування толерантності не можна

вважати достатньо вивченою та розробленою як на теоретичному, так і практичному рівні, оскільки такий аспект, як особливості її виховання у студентів закладів вищої освіти економічного, технічного профілю спеціально не досліджувався. Це потрібно врахувати в організації подальших наукових розвідок.

### Література

1. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Рівне: Ліста-М, 2003. 128 с.
2. Столяренко О. В., Столяренко О. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді : навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.
3. Столяренко О., Столяренко О. Ціннісне ставлення до людини в теорії і практиці освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Педагогіка і психологія.* 55, 2018. С. 38–42.
4. Stoliarenko O., Stoliarenko O., Oberemok A., Belan T., Piasetska N., & Shpylova M. (2021). Shaping a Values-Based Attitude toward Human in the Context of Postmodernism via the Structural-Functional Model. *Postmodern Openings*, 12(3), 173-189. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.3/334>

### Анотація

У статті розглядається соціокультурні аспекти у гуманістичному вихованні, який визначає стратегію формування міжособистісних взаємин студентської молоді на базі гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Ключовою цінністю у цих процесах виступає толерантність, яку ми розуміємо як ціннісно-усвідомлену психічну інтра- та інтерактивність, що виявляється в здатності до усвідомленого розуміння власної особистості, поваги до неї, визнанні, розумінні і прийнятті іншої людини; і яка можлива лише за умови здатності до емоційної чуйності (емпатії), самоконтролю та емоційної стійкості як запоруки продуктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці й конструктивного діалогу; і виступає невід'ємним атрибутом майбутньої професійної діяльності і активної життєвої позиції молоді людини. Запропоновано педагогічні умови виховання толерантності у студентів. Експериментально перевірено розроблену інноваційну методику виховання толерантності у майбутніх фахівців з використанням активних форм, методів, спеціальних засобів, зокрема семінару-тренінгу «Потік соціальних умінь толерантної взаємодії», що забезпечують ефективність процесу.

**Ключові слова:** соціокультурний аспект, міжкультурні контакти, толерантні міжособистісні взаємини, гуманістичне виховання, міжособистісна взаємодія, толерантність.

### Summary

The article considers the socio-cultural aspects of humanistic education, which define the strategy of student's interpersonal relationships development based on humanistic and universal values. The key value of these process is tolerance which is defined as value-centered conscious intra- and interactivity, implying the ability to understand both one's own personality, self- respect and recognition, understanding and acceptance of another person; it is possible only under the conditions of emotional sensitivity (empathy), self-control and emotional stability as a bases of productive subject-subject interaction, cooperation and constructive dialogue; and acts as an integral attribute of the future professional



activity and active life position of a young person. Pedagogical conditions of teaching tolerance to students are suggested. Innovative methodology of teaching tolerance to future specialists using active forms, methods, special tools, in particular the training seminar “The Social Skills Stream of Tolerant Interpersonal Interaction” which proves the effectiveness of the process was experimentally tested.

**Keywords:** sociocultural aspect, intercultural contacts, tolerant interpersonal relations, humanistic education, interpersonal interaction, tolerance.

**УДК 378.187**

**Товт Ірина Семенівна,**  
канд.історичних наук, доцент,  
Білоцерківський гуманітарно-педагогічний  
фаховий коледж

### **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Освіта ХХІ століття передбачає орієнтацію на людину, громадянське суспільство, в якому пріоритети духовної культури визначають навчально – виховну діяльність ВНЗ. Отже, питання формування духовної культури студентської молоді у наш час є актуальною проблемою. У зв'язку з цим перед педагогічною наукою та практикою постає завдання створення такої системи виховання в навчальному процесі, яка б забезпечила високий рівень духовної культури студентської молоді. Студентський вік є періодом інтенсивного розвитку індивідуальних особливостей молоді людини. Тому так важливо скоординувати у навчально – виховній діяльності ВНЗ процес формування духовної культури молоді людини.

За останні роки опубліковано ряд монографій, наукових статей з означеної проблеми авторів: Г.Авдіянц, В.Долженко, О.Климишин, С.Кримський, О.Омельченко, Г.Шевченко та інших. Так авторами І.Бех, В.Долженко, А.Кавалеров, О.Огірко розкрито питання виховання духовних цінностей студентської молоді. Окремі аспекти духовної культури, які характеризують особистість студента висвітлили дослідники Г.Авдіянц, О.Вишневська, О.Олексюк, О.Сталевська. Проблема духовності та духовного розвитку молоді досліджується вченими С.Кримський, О.Омельченко, Г.Шевченко.

Однак, аналіз педагогічної літератури свідчить про необхідність теоретичного обґрунтування поняття «духовна культура» в сучасній вищій школі.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування понять «культура», «духовність» та «духовна культура» як важливих категорій для вирішення проблеми формування духовної культури студентської молоді в сучасній вищій школі. З означеної мети випливають такі завдання:

- рівень духовної культури студентської молоді визначити як педагогічну проблему сучасної системи виховання у ВНЗ;
- визначити духовність та духовну культуру складовими культури навчально-виховного процесу ВНЗ.